

# Om Lunds Domkyrkas äldsta byggnads- historia.

(Ur ett föredrag vid det kirkehistoriske Selskabs möte  
i Lund 21. Sept. 1906.)

Af E. Wrangel.

Professor Ludv. Fenger, som tagit initiativet till detta möte i Lund, hade tänkt att här hålla ett föredrag öfver ofvan nämnda ämne. Efter hans död hafva hans anteckningar ställts till mitt förfogande för ett meddelande idag. Jag skall taga några hufvuddrag därur, och jag gör det med lifligt beklagande, att döden afbrutit denne framstående arkitekturforskarens studier till Lunds Domkyrkas byggnads-historia.

Liksom Höyen ansåg Fenger, att den nuvarande kyrkan icke var den samma som den, hvilken enligt det Lundensiska nekrologiet från grunden uppfördes af Knut den helige samt — ehuru ännu icke helt färdig — invigdes 1085. Den kyrka, som var den nuvarandes föregångare, hade stått på samma plats och var sannolikt en enkel pelarbasilika som den i Dalby. Fenger åberopar för denna åsikt flere omständigheter, såsom bl. a. den isländske prästen Jon Ögmundsons besök i Lund 1105 (enligt Biscopa Sögur), hvarifrån både koret och långhuset omtalas. Detta kan icke hafva varit i den nuvarande kyrkan. Denna har emellertid snart efter ärkesätets grundläggning (1103) påbörjats, då man kände behof att efter en större och praktfullare plan ombygga stifts kyrkan. Man grep sig först an med korpartiet, och kryptans hufvudaltare kunde invigas af Asker 1123, de

två sidokapellens altare 1126 och 1131. Askers efterträdare Eskil fortsatte med ifver arbetet, och 1145 och följande år invigdes af honom högkoret och de båda till (de öfre) korsarmarna sig slutande kapellen. Så småningom har man där-  
efter fått hela tvärskeppet färdigt och så börjat bygga långhusets yttermurar. Jämförelsevis sent har man beslutit sig för att i långhuset införa systemet med hufvud- och bipelare, det s. k. bundna systemet; och Fenger menade, att detta då ännu icke var anlagdt för hvalf, utan blott beräknadt för trätak; hvalfen inslogos först mot 1200-talets midt, efter en brand.

Bland utländska stilfränder till Lunds domkyrka undersökte Fenger särskildt Speyer, med hvilken han fann flere öfverensstämmelser, samt några kyrkor i Norditalien, i Milano och Parma.

Om domkyrkans senare historia finnes af Fenger icke mycket antecknad, utom rörande C. G. Brunius och hans verksamhet; och får Brunius här ett vackert eftermäle.

Vid ett par punkter af det gamla byggnadsverket har Fenger emellertid utförligare uppehållit sig. Så är förhållandet med de märkliga s. k. Finnbilderna i kryptan. Han förkastar här alldeles dr. Fr. Becketts åsikt, att de skulle vara ett slags hedersbilder dem till ära, som genom sin offervillighet bidragit till kyrkans byggnad. Sägna kan väl, menade Fenger, efter kyrkans påbegynnande hafva blifvit lokaliserad till Lund, kanske sedan man byggt på kyrkan i ett par mansåldrar; och hvarför skulle det varit omöjligt att man först då fått lust att gifva den form? Att man icke dragit sig för att i kyrkor framställa onda makter, bevisas bl. a. af drakfigurerna i kryptan i domkyrkan i Freising. Annars, om man i Finnfigurerna icke vill se troll, ligger det nära till hands att antaga ett stenhuggareskämt (»en stenhuggervittighet»); och Fenger erinrar i detta afseende om figurerna i korsgången vid Königs-lutter.

Att det i Lunds domkyrka, liksom i Ribe, funnits ett ciborium, antages af Fenger, som gjort ingående studier

om ciboriets förekomst ännu under den romanska stilperioden. Det är sannolikt, att någon (eller några) af de bågställningar (baldakiner), som stå i korsflyglarna, hört till det gamla ciboriet i Lund; men Fenger har icke funnit säker vägledning för detta antagande i de nu i behåll varande ornamentstenarna.

Slutligen har Fenger undersökt de hypoteser rörande Lunds domkyrkas äldsta ornamentik, som Fr. Seesselberg nedlagt i sitt stora, pretentiösa arbete »Die frühmittelalterliche Kunst der germanischen Völker». Fenger fann Seesselbergs funderingar ofta vara lösa hugskott. Det finnes i Lunds domkyrka olika slag af ornament, somliga äro blott något fördjupade ytmönster, andra åter kraftiga fritt utarbetade skulpturformer. De förra finnas i båginfattningarna om kapellfönstren samt i de inre infattningarna omkring norra och södra portalen och kring nedgångarna till kryptan; bilderna i gesimsbågarna öfver (norra och) södra sidoportalen samt bågfälten i båda sidodörrarna visa också samma karakter af »utklippta» ornament. Det andra slaget finns i apsidens yttre kragstenar och kapitäler, å korsflyglarnas bågställningar, i kapitälerna å sidoskeppens halfkolonner, i norra (och södra) portalens yttre bågställning etc. Dessa ornament, med ägg och hjärtblad, jämte kapitälernas täckplattor m. m., visa alldeles tydligt på inflytande från södern. På ett eller annat ställe norr om Alperna, t. ex. i Speyer, ser man några liknande drag; men ingenstädes i hela Tyskland finnas så många dylika antikiserande element som i Lund; »og hvorledes kunne disse italienske motiver være forplantede saa højt mot nord uden gjennem en italieners Öje og haand».

I detta sista måste man gifva Fenger alldeles rätt, likasom i hans slutsats (mot Seesselberg): »Det betegnende for Lunde kirke maa ikke saa meget sees i det bundne system som i apsidens arkader, i sideskibenes halvsøjler, i portalerne og pseudobaldakinerne».

I själfva verket är ornamentiken i Lunds domkyrka af

allra största vikt för bedömandet af stilriktning och eventuella inflytelser. Icke blott de mera upphöjda, plastiska ornamenten visa på förbindelser med södern, utan också ytornamenten. Särskildt är det de på olika sätt stiliserade bladformerna, som väcka intresse. Man kan här följa akantusbladet och akantusranken i en mängd olika utvecklingsriktningar. Det är här särdeles påfallande, att de mönster, som förekomma i tvärskeppets ornament, visa stor öfverensstämmelse med långhusets; ja redan i kryptan finnas antikiserande listverk, som likna de i själfva kyrkan förekommande, men hafva en mer ålderdomlig prägel. Det har tydligen varit samma stenhuggarskola, som utfört arbetena i kor och långhus, åtminstone långhusets sidomurar, hvilka först sträcktes — häri har Fenger nog också rätt — innan skeppsindelningen gjordes och pelarne uppmurades. Man har väl att tänka sig en »opera del duomo» grundlagd redan vid kryptans byggande och alljämt fortsatt, med utbildande af en hög yrkesskicklighet, i flere generationer. Denna Lundensiska stenhuggarskolas verksamhet kan man också spåra flerstädes utanför Lund, såsom Skånes medeltida konsthistoria visat och än mera, vid noggrannare detaljforskning, skall komma att visa.

Särskildt bör emellertid ornamentiken i Lunds domkyrka omsorgsfullt studeras, de olika motiven hvar för sig följas och jämförelser med liknande motiv hos stilfränderna i olika delar af Europa anställas.

Några hithörande undersökningar har jag redan gjort, och jag hoppas få tillfälle att på annat ställe framlägga resultaten.

Här vill jag nu till sist endast tillägga, att icke blott stenarna själfva tala om italienskt inflytande; också historiska förhållanden kunna framdragas, som häntyda därpå. Med den hel. stolen i Rom hade de danske konungarna, liksom biskoparna i Lund, redan på 1000-tallet direkt förbindelse. Så har t. ex. Erik Ejegod flera gånger besökt Italien, och det var just han, som framför alla verkade för

ärkesätets upprättande i Lund. Intet är då naturligare än att han låtit hemföra ritningar och mönster att begagnas vid domkyrkans byggande eller kanske till och med ombestyrt, att konstnärer och handverkare hämtades till Lund från det land, där just då konstverksamheten på nytt lifligt uppblomstrade. Märkligt är det då, att också namnet på den förste byggmästare, som vid domkyrkan omtalas, torde kunna hänvisa på Italien — Donatus.

---